

DRAAIBOEK

COMMUNICEREN OVER ECOLOGISCH BERMBEHEER

VLAAMS-
BRABANT

INHOUDSTAFEL

Voorwoord	3
<hr/>	
1. Meer dan een stukje gras	4
<hr/>	
2. Duidelijke communicatie	6
<hr/>	
3. Omgaan met klachten	10
<hr/>	
4. Betrek de inwoners	12
<hr/>	
Meer info	14
<hr/>	

VOORWOORD

Een berm is niet zomaar een stuk onbenut groen langs de kant van de weg, waterloop of spoorlijn. Neen, bermen vormen een onmisbaar leefgebied en soms laatste toevluchts-oord voor veel dieren en planten. Kleurrijke blikvangers, hotspots van leven voor onze koesterburen, pareltjes die als groene linten bruggen vormen tussen natuurgebieden. Dat is zeker zo in een relatief drukke provincie als Vlaams-Brabant waar natuur soms schaars en verspreid is.

Maar nog te weinig mensen weten dit allemaal. Ze stellen zich vragen waarom de gemeen-te de bermen niet geregeld maait, of waarom het maaisel meteen wordt afgevoerd. Sinds het Bermbesluit van 1984 enkele regels oplegde, is de kwaliteit van de bermen er sterk op vooruit gegaan. Maar dat ecologische beheer roept dus ook vragen op.

Met dit draaiboek wil de provincie de gemeentebesturen helpen dat te veranderen. Het is een hulpmiddel om te communiceren over bermen. Hoe doe je dat? Welke doel-groepen betrek je? Wat doe je met klachten? Het komt allemaal aan bod in de vorm van handige tips en lijstjes. Een inspiratiebron waar je kan doorbladeren en uithalen wat nuttig is voor jouw gemeente. Het kwam tot stand naar aanleiding van de provinciale samenaan-koop van gemeentelijke bermbeheerplannen in 2013-2014.

Tie Roefs,
Gedeputeerde voor milieu en duurzaamheid
Provincie Vlaams-Brabant

1. MEER DAN EEN STUKJE GRAS

Bermen? Dat zijn de langgerekte stroken langs de straat, rivier, holle weg, beek, spoorlijn of terrein. Soms niet meer dan enkele tientallen centimeters breed, dan weer vele meters breed en begroeid met bomen. Ze nemen in Vlaanderen in totaal tienduizenden hectaren in en zijn de leefgebieden van heel wat dieren en planten. Die maken gebruik van bermen om te migreren van natuurgebied tot natuurgebied. Maar dat is niet alles, bermen hebben ook een verkeerstechnische functie en landschappelijke waarde.

NATUURVRIENDELIJK ONDERHOUD

Een pragmatisch bermbeheer houdt rekening met de natuurrijkdom van bermen, maar ook met de praktische en technische haalbaarheid, het kostenplaatje en de landschappelijke inpassing. Het Bermdecreet van 27 juni 1984 regelt het beheer van bermen op een natuurvriendelijke wijze. Tot dan werden ze te vaak aangepakt met pesticiden en de grasmaaier. Sinds het Bermdecreet mag dat niet meer.

Bermen mogen niet voor 15 juni gemaaid worden en een eventuele tweede maaibeurt mag pas na 15 september. Na 15 juni is de voorjaarsbloei grotendeels voorbij en hebben bepaalde soorten de kans gehad zaad te vormen. Worden ze dan afgemaaid, dan vallen de zaden op de grond en kunnen ze het volgende jaar kiemen. Hetzelfde geldt voor de zomerbloei, daarom mag een tweede maaibeurt pas na 15 september gebeuren.

Het maaisel moet je volgens datzelfde Bermbesluit binnen de 10 dagen afvoeren. Anders wordt de bodem te rijk en daarvan profiteren vooral grassen en brandnetels. Hoe voedselarmer de bodem, hoe meer soorten planten en kruiden er kunnen voorkomen. En die hebben een grote waarde voor insecten en andere kleine diertjes.

BERMBEHEERPLAN

In een bermbeheerplan kunnen afwijkingen ten opzichte van het Bermdecreet opgenomen worden. Aangepaste maaidata of bijkomende maatregelen die de natuur in en rond specifieke bermen nog meer kansen geven. Zoals de berm van een holle weg waar een microklimaat heerst, bijvoorbeeld. De gemeente is bevoegd om zulk plan op te stellen of te laten opstellen. Voor het in werking treden, moet het worden goedgekeurd door het Agentschap voor Natuur en Bos (ANB).

MOOIER EN GOEDKOPER

Een natuurvriendelijk bermbeheer maakt een gemeente mooier. Met meer dierenleven, meer kleur van planten en bloemen. Bloeiende planten trekken duizenden insecten aan die op zoek zijn naar geschikte voedselbronnen als nectar en pollen. Een rijk insectenleven trekt dan weer andere dieren aan zoals spinnen, vogels, zoogdieren en amfibieën. Bij brede bermen kan er afwisseling tussen hooiland, ruigtes en bosjes gecreëerd worden die dan weer een variatie aan biotopen en levensgemeenschappen vormen.

Een bloemrijke berm is ook goed voor de gemeentefinanciën. Meer bloemen betekent minder plantenmassa. Dus ook minder maaisel en op termijn zelfs minder maaien. En wat met hooikoorts? Bloemrijke bermen zijn beter voor hooikoortslidmers. Grasstuifmeel zweeft in de lucht, het stuifmeel van bloemen is zwaarder en doet dat niet.

Over bijen, vlinders en bloemen

Bermen zitten vol leven. Vooral wilde bijen en vlinders voelen zich hier thuis. Daarom is het belangrijk rekening te houden met de bloeitijd van hun stuifmeelbronnen. Een te vroege maaibeurt van beemdkroon zorgt bijvoorbeeld voor grote hongersnood bij de knautiabij. En wist je dat de grote pimpernel in Vlaanderen vrijwel nog enkel in bermen voorkomt? (Beemdkroon, knautiabij en grote pimpernel zijn koesterburen.)

2. DUIDELIJKE COMMUNICATIE

Goede communicatie schept begrip

Elke groen- of milieudienst krijgt al wel eens een telefoontje van een veront-ruste inwoner over een berm. *Waarom wordt er niet gemaaid nu het gras zo hoog is? De inwoner vindt het maar een rommelige boel en het oogt toch zo veel properder als het groen netjes kort gemaaid is, niet? Maar als de ambtenaar dan uitlegt waarom er in volle zomer niet gemaaid wordt, heeft de inwoner daar alle begrip voor.*

De perceptie van de inwoners over ecologisch maaien strookt niet altijd met de werkelijkheid. Als je als gemeente goed communiceert over het bermbeheer, zorg je voor bewustmaking en vermijd je klachten. De klachten die je nadien wel bereiken, zijn dan veel relevanter.

Bovendien zorg je als gemeentebestuur ook voor een mentaliteitswijziging bij de burgers. Breng het positieve verhaal dat niet alle natuur altijd esthetisch hoeft te zijn. Wat is mooi? Een vlakke grasmat of een berm vol kleur en dierenleven? Goede communicatie verhoogt de tolerantie tegenover de natuur.

DE COMMUNICATIEKANALEN

Hoe communiceer je?

De rode draad is: communiceer duidelijk, begrijpbaar en overzichtelijk. Breng een positief verhaal in mensentaal, niet in ambtenarentaal. Schep geen valse verwachtingen, de resultaten van een ecologisch bermbeheer zijn niet altijd meteen zichtbaar. Het is een proces op langere termijn.

Via welke kanalen kan je communiceren?

1 Via de gemeentelijke website.

Zet een aandachtstrekker op de homepage met een link naar meer informatie. Het voordeel van online informatie is dat je het gemakkelijk kan aanpassen en actualiseren.

2 Het gemeentelijke infoblad.

Publiceer een artikel over het bermbeheer en geef indien mogelijk de maaidata mee. Voor meer informatie kan je verwijzen naar de gemeentelijke website.

Welke informatie kan je hier brengen?

- Uitleg over het gemeentelijke bermbeheerplan
- Een link naar het bermdecreet
- De maaidata per straat
- Foto's van voor en na
- FAQ's

3 De gemeentelijke nieuwsbrief.

Actueel en kort op de bal, en voor meer informatie kan je verwijzen naar de website.

4 Telefonisch en via e-mail.

Wees voorbereid en lijst een aantal standaardantwoorden op voor de vragen die je kan verwachten.

5 Waarom geen gemeentelijke Facebookpagina

'Bermen om trots op te zijn'? Met veel foto's, uiteraard.

WAAROVER COMMUNICEER JE?

1. De wetgeving en het bermbeheerplan

Geef een duidelijk overzicht van de wettelijke verplichtingen van de gemeente: bermen mogen niet voor 15 juni gemaaid worden en een eventuele tweede maaibeurt mag pas na 15 september. Pesticiden zijn uit den boze. Licht de inhoud van het bermbeheerplan toe en leg uit dat dit ook efficiënt moet worden uitgevoerd.

2. Het nut van ecologisch bermbeheer

Schets het nut en de gevolgen van ecologisch bermbeheer. Argumenten zijn er genoeg: de verhoging van de biodiversiteit, het is kostenbesparend, het oogt kleurrijker en mooier, het is beter voor hooikoortslidjers. Verwijs naar de koesterburen, misschien vormen bermen een leefgebied van een gemeentelijke koestersoort?

3. Het gevoerde maai-beheer

Communiceer over hoe de afvoer van maaisel leidt tot bloemrijkere bermen. Als maaisel blijft liggen of wanneer er niet gemaaid wordt, ontstaat er een dikke strooisellaag door de ophoping van organisch materiaal. Het zonlicht en kiemplanten geraken daar niet doorheen. Dominante plantensoorten als brandnetels en gras gedijen er dan wel. Dus afvoeren is de boodschap. Dat maakt de bodem schraler en zo worden de vegetaties soortenrijker en bloemrijker.

4. De uitdagingen en problemen

Door over de moeilijkheden en uitdagingen van een ecologisch bermbeheer te communiceren, sensibiliseer je ook meteen de inwoners. Wat zijn de moeilijkheden? Het gebruik van pesticiden door particulieren of landbouwers. Beschadiging door wegenwerken, landbouwers die de berm omploegen of wagens die er parkeren. Inwoners die de berm voor hun woning mee maaien. Ook dooizouten veroorzaken schade.

5. De maaidata

Geef een overzicht van de maaidata en leg uit waarom er op die data gemaaid wordt. Dat kan zijn uit veiligheidsoverwegingen, om de natuur en de koesterburen alle kansen te geven, of omdat het gewoon efficiënt is.

6. Klachten

Waar kunnen de inwoners met eventuele klachten terecht? Geef een mailadres, website en het telefoonnummer van de bevoegde ambtenaar.

Tip Roep een meldpunt voor zeldzame bermplanten in het leven. Komt er een melding binnen die de moeite waard is? Zet die dan met een foto in de kijker op de website of in het gemeentelijk infoblad. Een meldpunt heeft ook een praktisch nut: de gemeente kan het maaischema aan bijzondere planten of dieren aanpassen.

MODELARTIKEL VOOR HET INFOBLAD OF DE WEBSITE.

GEZONDE BERMEN

Misschien vraagt u zich af waarom de bermen niet gemaaid worden tijdens de zomermaanden? Daar heeft de gemeente enkele goede redenen voor.

HET BERMBESLUIT

Sinds het Bermbesluit van 27 juni 1984 mag een berm niet voor 15 juni gemaaid worden en een eventuele tweede maaibeurt mag pas na 15 september. Het maaisel moet binnen de tien dagen afgevoerd worden. Pesticiden? Die zijn niet toegestaan.

Deze data zijn belangrijk om dieren en planten meer kansen te geven. Na 15 juni is de voorjaarsbloei grotendeels voorbij en hebben bepaalde soorten de kans gehad zaad te vormen. Worden ze dan afgemaaid, dan vallen de zaden op de grond en kunnen ze het volgende jaar kiemen. Hetzelfde geldt voor de zomerbloei, daarom mag een tweede maaibeurt pas na 15 september gebeuren. Bloeiende planten trekken duizenden insecten aan die op zoek zijn naar geschikte voedselbronnen als nectar en pollen. Een rijk insectenleven trekt dan weer andere dieren aan zoals spinnen, vogels, zoogdieren en amfibieën.

Het maaisel mag niet blijven liggen omdat de bodem anders te rijk wordt. Daarvan zouden vooral grassen en brandnetels profiteren. Hoe voedselarmer de bodem, hoe meer soorten planten en kruiden er kunnen voorkomen.

BIODIVERSITEIT

Een ecologisch bermbeheer geeft dus diertjes en planten meer kansen en verhoogt zo dus de biodiversiteit. Onderschat het nut niet, want bermen nemen in Vlaanderen in totaal tienduizenden hectaren in. Sommige dieren en planten hebben hun leefgebied in de bermen, zoals de hazelworm, de bruine vuurvlinder, beemdtkroon en de veldkrekel. Andere soorten maken van de bermen gebruik om te migreren van natuurgebied tot natuurgebied. Bovendien oogt een berm vol kleurrijk plantenleven ook gewoon mooier dan een strakke grasmat, vindt u niet?

BERMBEHEERPLAN

Af en toe is er toch een afwijking nodig. Uit verkeerstechnische, landschappelijke of ecologische redenen. Dergelijke afwijkingen staan opgenomen in het bermbeheerplan van de gemeente.

HELPT U MEE?

Dat kan, want een ecologisch bermbeheer staat voor enkele uitdagingen. Pesticidengebruik, dooizout, wegenwerken, geparkeerde wagens. Het zijn bedreigingen voor een gezonde berm. Heb er aandacht voor.

VRAGEN?

(contactgegevens milieu- of groendienst)

► Een voorbeeld uit de praktijk:

www.zemst.be/nl/content/1304/onderhouden-van-bermen.html

3. OMGAAN MET KLACHTEN

Een goede communicatie zal het aantal klachten over bermbeheer doen slinken. Sommige klachten - zoals waarom er niet wordt gemaaid - zijn vaak een kwestie van onwetendheid en met een standaardantwoord is de klacht van de baan. Andere klachten zijn dan weer terecht.

KLACHTEN?

Klachten gaan meestal over:

- Verkeersveiligheid

Opmerkingen over verkeersveiligheid zijn moeilijk te counteren. De gemeente kan verwijzen naar de veiligheidsmaatregelen die zijn opgenomen in het bermbeheerplan. Als er zich echt een veiligheidsprobleem voordoet, kan dat bermbeheerplan bijgesteld worden.

- Netheid

Of beter: de perceptie van netheid. Er is immers een verschil tussen netheid en de perceptie ervan. Mensen zullen sneller klagen over distels, sluikestort en zwerfvuil, minder snel over bloemen in bermen. Communiceer dus duidelijk dat een bloemrijke berm het doel is, en daar hoort een specifiek beheer bij.

- Maar ook over:

- Te laat of te vroeg maaien
- Maaisel dat blijft liggen
- Beschadigde bermen door geparkeerde wagens, slecht maaibeheer, pesticidengebruik ...
- Lawaaihinder tijdens het maaien
- Zwerfvuil, sluikestort
- Brandnetels, distels
- Obstakels in de berm

HOE PAK JE ZE AAN?

- ▶ Vermeld in je communicatie het rechtstreekse telefoonnummer en mailadres van de milieudienst of een andere bevoegde dienst. Voorzie eventueel een klachtenformulier op de gemeentelijke website, met daarbij een link naar meer informatie over het bermbeheer.
- ▶ Beantwoord elke klacht en volg ze ook op. Laat de klager weten dat er een antwoord volgt, en verwijst meteen ook naar de informatie op de website.
- ▶ Voorzie een lijstje met standaardantwoorden voor standaardvragen. Maar behandel de klacht niet oppervlakkig. Evalueer de klachten nadien.
- ▶ Leg een register aan van klachten. Een positieve oplossing voor een bepaalde klacht kan later nog van pas komen.
- ▶ Maak een webpagina met FAQ's.

4. BETREK DE INWONERS

Organiseer een toffe activiteit rond bermen in je gemeente. Eventueel samen met de lokale natuurvereniging. Educatie, sensibilisatie en natuurbeleving samen. Enkele ideeën op een rij.

► VOOR BURGERS

- Zet de bermen in de kijker, bijvoorbeeld tijdens de Dag van het Park.
- Koppel een koesterburenactiviteit aan het leefgebied bermen. Of maak een koesterschijf met de berm als thema.
- Maak een bermenwandeling.
- Organiseer een verkiezing: welke is de mooiste berm van de gemeente?
- Organiseer een fotowedstrijd via Facebook.
- Plaats infoborden in de mooiste bermen.
- Werk een educatief project uit rond zwerfvuil, groenafval en sluikstorten.
- Maak een zoekkaart rond bermplanten.
- Brainstorm over een leuke doe-activiteit.

► VOOR SCHOLEN

- Via de leerlingen bereik je de ouders ook.
- Werk een educatief pakket uit rond koesterburen en bermen.
- Koppel koesterburenactiviteiten aan het leefgebied bermen.
- Educatie rond fietspaden, bermen en afval in de bermen. Leg de focus daarbij op de natuurwaarde van die bermen.

► VOOR NATUURVERENIGINGEN EN MILIEUADVIESRADEN

- Communiceer met lokale natuurverenigingen over het bermbeheerplan. Geef infoavonden.
- Ook natuurverenigingen kunnen input geven.
- Informeer de wijkraden.
- Zet zwerfvuilmeters en -peters in. Hun taak? Meldten als ze een sluikstort vinden en de berm eventueel regelmatig opruimen.

► VOOR VOETGANGERS EN FIETSERS

- Maak passanten bewust dat er aan ecologisch bermbeheer gedaan wordt. Plaats bijvoorbeeld infoborden.

► VOOR POLITIE

- Breng de politie goed op de hoogte van het bermbeheerplan. Zij moeten overtreders immers verbaliseren en kijken toe op de veiligheid.

► VOOR EIGEN PERSONEEL

- Zorg voor een opleiding rond bermbeheer, met oog voor het praktische maar ook voor de natuurwaarde.
- Informeer elke medewerker, zodat iedereen een gepast antwoord kan geven bij een vraag over bermbeheer.
- Overtuig het personeel en de eventuele aannemer van het nut van ecologisch bermbeheer. Zij zijn het best geplaatst om bij te sturen.
- Betrek de aannemer of de medewerkers van de groendienst - de uitvoerders dus - ook bij de planning.

► VOOR DE POLITIEK

- Betrek alle lokale mandatarissen. Als er een algemene bewustwording is, kan de schepen van leefmilieu zijn zaak beter bepleiten. Hij heeft een moeilijke taak, want bij besparingen wordt er vaak eerst bekibbeld op milieu.
- Het beheerplan kan ook gezien worden als een kostenbesparing en daar heeft de politiek belang bij. Communiceer daarover.

► VOOR LANDBOUWERS

- Betrek landbouwers bij het bermbeheer. Het beheer vormt zo een link tussen recreatie, toerisme en landbouw.
- Planten die niet langer in graanvelden staan, krijgen kansen in de berm.
- Biodiversiteit en erosiebestrijding gaan vaak hand in hand. Communiceer daarover naar de boeren.
- Het gebeurt wel vaker dat een landbouwer te dicht tegen een berm ploegt. Schep hierover duidelijkheid en stel een reglement op.

NUTTIGE LINKS

www.koesterburen.be
www.inagro.be
www.natuurenbos.be
www.lne.be
(zoekterm 'bermen')

SUBSIDIES

www.vlaamsbrabant.be/natuurpoolschool
(voor het werken rond biodiversiteit en koesterburen op de school)
www.vlaamsbrabant.be/klimaatssubsidie
(uitvoering van ecologisch bermbeheer kan deel uitmaken van een duurzaam project)

MEER INFO

Provincie Vlaams-Brabant Dienst Leefmilieu

Provincieplein 1 - 3010 Leuven

Inge Beyens

tel. 016-26 72 85 | regiowerking@vlaamsbrabant.be

www.koesterburen.be

Beleidsverantwoordelijke

Tie Roefs

Gedeputeerde voor milieu en duurzaamheid

kabinet.roefs@vlaamsbrabant.be

